

O MODROTLAČI

Pod pojmom modrotlač označujeme **indigom na modro farbenú látku s tlačnými vzormi**. Vzorovanie sa docieľuje takzvanou rezervou – vopred pripravenou zmesou zamedzujúcou zafarbenie látky v mieste vzoru. Krycia zmes – pap – sa pomocou modrotlačiarскеj formy nanesie – potlačí – na vopred vyvarené a naškrobené plátno, ktoré sa po zaschnutí farby ponára v indigovom roztoku. Rezerva sa po farbení odstraňuje v roztoku kyseliny sírovej, následne po usušení sa plátno mangľuje. V závislosti od pripravenej zmesi – rezervy – sa stretávame nielen s bielym dekorom, ale tiež žltými, zelenými, bledomodrými i červenými vzormi. Skladba ingrediencií krycej zmesi, farbiaceho roztoku či postup prípravy boli viac menej alchýmiou a tajomstvom každého modrotlačiara.

Modrotlačiarска technika sa na naše územie dostala z Holandska a Nemecka v priebehu 18. storočia, hoci jej korene siahajú do **orientálnych krajín**. Modrotlač bola obľúbenou látkou najskôr v meštianskom prostredí, neskôr zľudovela a približne v polovici 19. storočia sa presunula do odievania vidieckeho obyvateľstva. Modrotlačiarску látku si obyvatelia obcí i miest objednávali priamo v dielňach podľa vzorkovníkov alebo si ju kupovali na jarmokoch. V Prievidzi sídlila modrotlačiarска dielňa Jána Mišíka na Dlhej ulici v dome číslo 466, ktorá fungovala v rokoch 1896 až 1929, keď ukončila výrobu.

Zábery na dom Jána Mišíka, v ktorom sa nachádzala modrotlačárska dielňa, Prievidza, asi okolo roku 1966 (Hornonitrianske múzeum v Prievidzi, Dokumentačný fond, Negatívy-terén, NT-2383)

Modrotlačárske formy – nárečovo označované napríklad aj *furmi* – sú základnou pomôckou pre nanášanie rezervy na látku. Rozmery a ich tvary sú rôzne, najčastejšie však majú štvorcový tvar s rozmermi okolo 20 x 20 centimetrov alebo 20 x 30 centimetrov. Na potláčanie lemov, okrajov látky a rohov sa používajú formy obdĺžnikové, oválne alebo okrúhle. Najstaršie formy boli celodrevené, zhotovené predovšetkým z hruškového dreva, ktoré si farbiari zhotovovali sami. Na mladších formách sa drevorezba kombinovala s kovovými plieškami, klinčekmi alebo je vzor vytvorený celý z kovového materiálu, čím sa dosiahla prepracovanosť vzorov.

Detaily modrotlačovej formy z dielne Jána Mišíka s plasticky vybiňaným vzorom z mosadzných plieškov a klinčekov vytvárajúci štylizovaný florálny motív, Prievidza, koniec 19. storočia (Hornonitrianske múzeum v Prievidzi, Zbierky, História, H-5004)

Z prievidzskej modrotlačárskej dielne sa v historických a etnografických zbierkach múzea nachádza časť pracovného náradia, desiatky modrotlačových foriem i odevných súčastí potlačených v spomínanej dielni. Formy z dielne Jána Mišíka sú zhotovené z dvoch druhov dreva – najmä hruškového a mäkkého ihličnatého dreva. V hornej časti formy sú viditeľné dva žliabky, ktoré farbiarovi slúžili na manipuláciu s formou – pevnejšie držanie a ľahšie potláčanie látky.

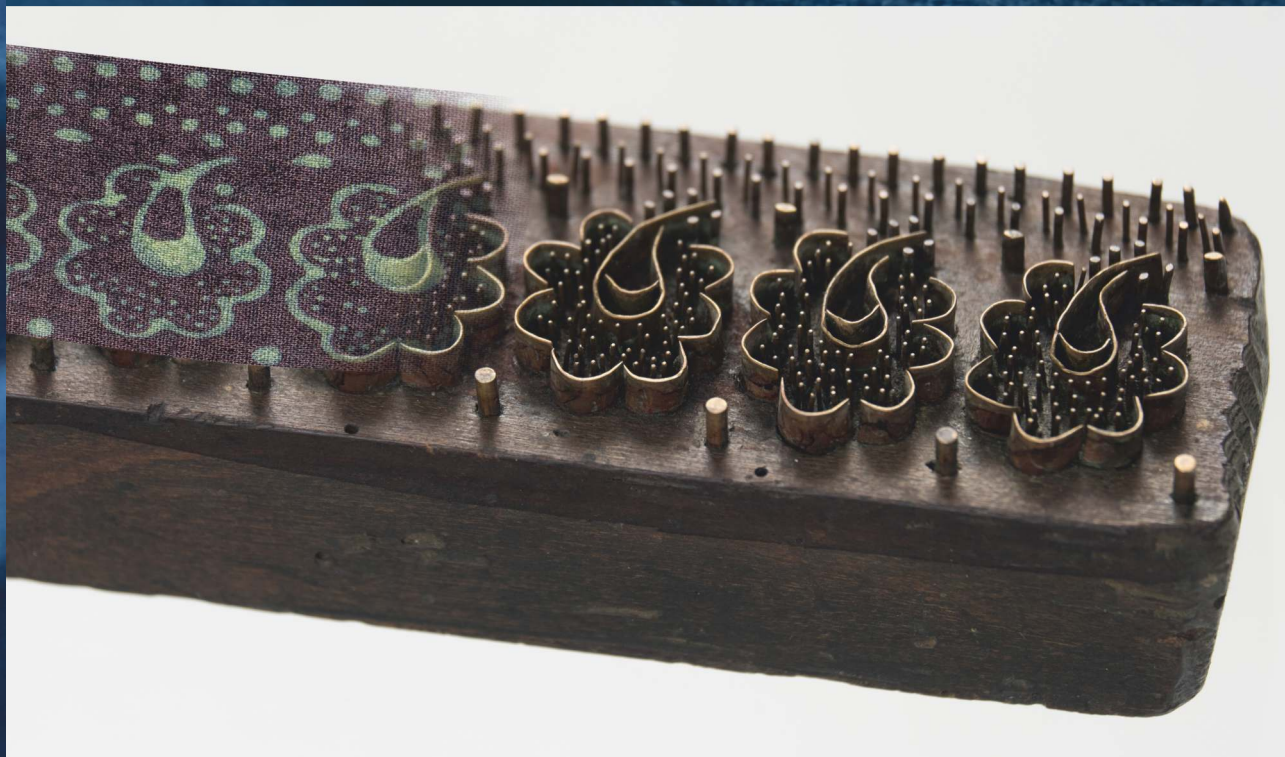
Modrotlačové textilie ako sú časť tradičného ľudového odevu sa vyskytovali takmer na celom území hornonitrianskeho regiónu – sukne, zástery, kabátiky, šatky. Vo vidieckom prostredí napríklad pretrvalo nosenie modrotlačových kompletov pozostávajúcich zo sukne a kabátika s dlhými rukávmi približne do 90. rokov 20. storočia u najstaršej generácie žien počas všedného dňa.

Zrkadlenie vzoru – modrotlačová *furma* (Prievidza, koniec 19. storočia) a jej odlačená podoba na látke farbenej v dielni Jána Mišíka, z ktorej vznikla šatka (Lazany, 19. storočie) (Hornonitrianske múzeum v Prievidzi, Zbierky, História, Etnografia, H-4872, E-3966)

Detail identického florálneho vzoru na modrotlačiarскеj forme z dielne farbiara Jána Mišíka (Prievidza, koniec 19. storočia) a na okrajovej bordúre šatky (Lazany, 19. storočie)
(Hornonitrianske múzeum v Prievidzi, Zbierky, História, Etnografia, H-4881, E-3966)

Zrkadlenie vzoru – modrotlačová *furma* zobrazujúca dubový list z prievidzскеj dielne Jána Mišíka (Prievidza, koniec 19. storočia) a vľavo časť identického odtlačku formy na šatke (Lazany, 19. storočie)
(Hornonitrianske múzeum v Prievidzi, Zbierky, História, Etnografia, H-4888, E-8809)

Modrotlač je skrátka fenomén, a to nielen na Slovensku, ale i v európskom priestore. Faktom je, že v roku 2015 bol tento prvok zapísaný do Reprezentatívneho zoznamu nemotného kultúrneho dedičstva Slovensko a v roku 2018 do Reprezentatívneho zoznamu nemotného kultúrneho dedičstva ľudstva UNESCO.

Zdroje:

ANDREJOVÁ, Zuzana; ETNOLÓG A MÚZEUM (24. : 2020 : SPIŠSKÁ NOVÁ VES, Slovensko);
BADIN, Gabriella; BEKEŠOVÁ, Elena; BEŇUŠOVÁ, Elena et al. *Modrotlač : XXIV. ročník konferencie Etnológ a múzeum : zborník príspevkov z odbornej konferencie*. [Banská Bystrica] [Spišská Nová Ves]: Zväz múzeí na Slovensku Múzeum Spiša v Spišskej Novej Vsi, 2021. 207 strán. ISBN 9788097387204.

DANGLOVÁ, Olga. *Modrotlač na Slovensku = Blueprint in Slovakia*. Prvé vydanie. Bratislava: Ústredie ľudovej umeleckej výroby Ústav etnológie SAV, 2014. 375 strán : Tradícia dnes. ISBN 9788089639120.

APENDIX: Archív rubriky Predmet mesiaca

2026©Hornonitrianske múzeum v Prievidzi
Spracovala: Mgr. Lívia Oršulová